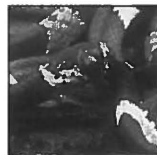

BIJDRAGE TOT DE STUDIE VAN DE SLANGEN VAN FRANS-GUYANA II

De aanwezigheid van Dipsas copei (Gunther, 1872) in Frans-Guyana.

Fausto Starace,

BP 127, 97320 St.-Laurent du Maroni, Frans-
Guyana

■ INLEIDING

Vanwege zijn bevoorrechte positie bezit Frans-Guyana, gelegen grofweg tussen het Amazonegebied en het gebergte van de Guyana's, een erg rijke herpetofauna. De slangen van Guyana zijn onder te verdelen in vijf geografische hoofdgroepen, die het mogelijk maken een determinatietabel voor elke soort op te stellen, hoewel er binnen één soort toch grote verschillen voor kunnen komen. De hoofdgroepen, zoals die zijn gedefinieerd door Chippaux (1987), zijn de volgende:

- 1: de Guyanese groep: voorkomend in het gebergte van de Guyana's;
- 2: de Caraïbische groep: voorkomend in het zuiden van Centraal-Amerika, op de Caraïbische eilanden en aan

Dipsas catesbyi, jonge man, 278 mm.

Photo by F. Starace.

- de Atlantische kust van het noorden van Zuid-Amerika;
- 3: de Amazone-groep: voorkomend in het gehele stroomgebied van de Amazone;
- 4: de zuidelijke groep: voorkomend in het grensgebied van de Steenbokskeerkring;
- 5: de neotropische groep: heel Amerika ten zuiden van de Kreeftskeerkring.

Het verspreidingsgebied van deze groepen is niet zo strikt als bovenstaande indeling suggereert, wat hun schijnbare homogeniteit relateert.

Een voorlopige inventarisatie van de slangen van Guyana, geschetst door Gasc en Rodrigues in 1980, heeft de rijke herpetofauna van dit departement goed duidelijk gemaakt: zij noemen maar liefst 76 soorten.

Meer recent heeft Chippaux (1987) een diepgaande studie over de slangenfauna van Guyana ondernomen. In deze studie werd vooral de nadruk op de ecologie gelegd, een benadering die tot nu toe nog niet toegepast was. Als uitkomst van dit werk zijn 91 vormen beschreven, die behoren tot 90 soorten, 49 geslachten en 7 families.

Het is met de grootste bescheidenheid, dat ik mijn bijdrage aan de studie van de slangen van Guyana hieraan toevoeg. In een eerdere bijdrage (Starace, 1995) noemde ik al de aanwezigheid van *Xenopholis scalaris* (Wucherer, 1861) in Frans-Guyana. In dit artikel, en twee volgende artikelen, beschrijf ik drie, voor Guyana nieuwe colubride soorten, waarvan de aanwezigheid tot op heden nog niet genoemd is: *Dipsas copei* (Günther, 1872), *Chironius exoletus* (Linnaeus, 1758) en *Oxyrhopus melanogenys* (Tschudi, 1845). Voor de derde genoemde soort entameer ik een discussie over het geslacht *Oxyrhopus* om er één soort uit te isoleren.

■ MATERIAAL EN METHODE

Het belangrijkste deel van de bestudeerde exemplaren heb ik zelf verzameld, maar sommige exemplaren heeft A. Neuhaus bijeengebracht. Het betreft ter plekke verzamelde of verongelukte exemplaren, aangetroffen op verschillende wegen: op autowegen (RN), departementale wegen (CD) of paden. Een gedeelte van dit materiaal zal binnenkort gedeponeerd worden bij het Museum voor Natuurlijke Historie te Parijs (MNHN). Ik heb ook een gedeelte van de verzameling van J.P. Chippaux van ORSTOM te Cayenne geraadpleegd.

■ DE KENMERKEN VAN HET GESLACHT DIPSAS (LAURENTI, 1768)

De slangen van het geslacht *Dipsas* zijn wijdverbreid in Zuid-Amerika. Deze slangen zijn dun en lang; het lichaam is, zoals bij *Sibon*, langwerpig. De kop is rond en duidelijk van het lichaam afgescheiden. Het tamelijk grote oog steekt vooruit en heeft een verticale pupil; de staart is lang, maar is geen grijpstaart. Zij maakt, zoals te constateren viel aan de gevonden exemplaren, voor 25 tot 32% deel uit van het lichaam (de percentages zijn verkregen op basis van 27 exemplaren die alle soorten omvatten). Zij behoren tot de groep van de aglyfe colubriden met de tanden gericht naar het binnenste van de mondholte. De spermagroef is gedeeld (Chippaux, 1987). Deze groep, vertegenwoordigd door de twee verwante geslachten *Dipsas* en *Sibon* vormt de onderfamilie der *Dipsas pavonina*, vrouw, 604 mm.

Photo by F. Starace.

Dipsadinae.

De kopbeschubbing is een klassieke. Afhankelijk van de soort kan men de aan- of afwezigheid van de loreaal-schub en twee of drie paar keelschubben vaststellen. De dorsale schubben zijn glad en hebben geen apicale groefjes; in Frans-Guyana dertien of vijftien lengterijen, over het algemeen zonder reductie. De vertebrale rij heeft duidelijk grotere schubben dan de andere rijen. De anaal-schub is ongedeeld, maar de subcaudalen zijn wél gedeeld.

Deze slangen houden zich aan een uitzonderlijk dieet, daar zij malacophaag zijn (slakkeneters). Dank zij een bijzondere aanpassing van hun gebit kunnen zij slakken in hun geheel uit hun schelp verwijderen en verslinden, waarbij de schelp onbeschadigd blijft. Naaktslakken maken evenzeer deel uit van hun menu. Het zijn boom-bewonende, semi-boombewonende en grondbewonende slangen die gedurende de nacht actief zijn.

Het geslacht *Dipsas* bestaat uit 31 soorten (Peters en Orejas-Miranda, 1986), waarvan er vier voor Guyana beschreven zijn (Chippaux, 1987):

- *Dipsas catesbyi* (Santzen, 1796);
- *Dipsas indica indica* (Laurenti, 1768);
- *Dipsas pavonina* (Schlegel, 1837);
- *Dipsas variegata variegata* (Duméril, Bibron en Duméril, 1854).

De onderhavige soort, *Dipsas copei* (Günther, 1872), die ik hier voor de eerste keer beschrijf, werd ontdekt in december 1995, en brengt het aantal *Dipsas*-soorten in Frans-Guyana op vijf.

■ VINDPLAATS

Ik trof het exemplaar 's avonds om 19.30 uur in het donker aan in het westen van het departement vóór Organabo (in de richting van St.-Laurent naar Cayenne), terwijl het Route Nationale nr. 1 overstak ter hoogte van kilometerpaal 193. Het dier, dat aangeregen was door een auto, heeft nog slechts een twintigtal uren geleefd.

In het gebied waar ik het dier aantrof, doorsnijdt de RNI een aanzienlijk gedeelte van een primair bos, waarvan de toegangen worden gevormd door jong bos van *Cecropia* (Moracées) op wit zand, iets wat ons bij benadering een idee geeft van het biotoop waarin *Dipsas copei* voorkomt, bij gebrek aan aanvullende waarnemingen over deze soort.

Deze soort is vermoedelijk bodembewonend en semi-boombewonend, net als *Dipsas catesbyi* en *Dipsas pavonina*.

■ DIPSAS COPEI (GÜNTHER, 1872)

Leptognathus copei Günther, 1872: 30;

Dipsas copei Peters, 1960: 58; Roze, 1966: 111; Abuys, 1983: 117; Peters en Orejas-Miranda, 1986: 86; Lancini, 1986: 93; Chipaux, 1987: 71.

■ GEBRUIKT MATERIAAL

Frans-Guyana: een exemplaar, aangetroffen op de RNI, ter hoogte van kilometerpaal 193.

■ BESCHRIJVING

Dipsas copei behoort tot de groep *catesbyi* (Peters & Orejas-Miranda, 1986), die bestaat uit *Dipsas catesbyi*, *Dipsas pavonina* en *Dipsas vermiculata*; over het algemeen lijkt ze veel op *Dipsas pavonina*. Haar karakteristieke vlekken staan niettemin toe haar gemakkelijk van de andere in Guyana vertegenwoordigde *Dipsas*-soorten te onderscheiden (zie foto).

Het lichaam is over het eerste kwart fel geel, maar verandert daarna snel in helder kastanjebruin. De rugpartij vertoont donkerbruine vlekken die afgebiesd worden door een heel fijne witte streep. In het eerste kwart sluiten ze op elkaar aan en lijken op ringen; al snel verspreiden ze zich over de zijanten, al blijft een enkele vlek op het midden van de ruggegraat liggen.

De kop is oranje, met uitzondering van een zwarte band die de ogen verbindt: die omvat de frontale schubben, een gedeelte van de pariëtale, en loopt af naar de supralabiale schubben. Het oog is zwart; de pupil is niet gemak-

kelijk te onderscheiden.

De oranje halszone is afgescheiden door een donkerbruine middellijn die begint bij de eerste ring van het lichaam richting kop. De buikzijde is lichtbruin over het eerste derde deel van de buik.

Ons dier, een mannetje, heeft een totale lengte van 775 mm, waarvan 206 mm de staart vormen die niet compleet is. De verdikking van de hemipenes tekent zich tamelijk duidelijk af en vormt een bruikbaar geslachtsonderscheid bij volwassen individuen. Dit exemplaar zal toevertrouwd worden aan het MNHNP.

■ KARAKTERISTIEKEN

Kop

loreaalschub	aanwezig
preoculair	2
postoculair	2
supralabialen	10 (4-5-6) of 11 (5-6-7)
infralabialen	10 (4) tot 12 (5)
temporalen	1+2 of 1+3

Lichaam

dorsalen	15-15-15 rechte rijen
structuur van schubben	glad
ventralen	211-219
anaalschub	ongedeeld
gekield	nee
apicale groeven	afwezig
subcaudalen	117-140 gedeelde

Dipsas copei, man, 775 mm

Photo by F. Starace.

Deze soort heeft drie paar keelschubben.

Ons exemplaar bezit 232 ventralen en 103 subcaudalen (van de staart is een gedeelte verdwenen), een belangrijk verschil in vergelijking met de aantallen ventralen zoals die in de literatuur gegeven worden. Peters (1960) geeft 211 tot 218 ventralen en 140 subcaudalen; Roze (1966) 211 tot 219 ventralen en 117 tot 140 subcaudalen; Lancini (1986) beschrijft 211 tot 219 ventralen en 117 tot 142 subcaudalen.

Het exemplaar dat Roze (1966) beschreef meet 505 mm qua totale lengte, waarvan 150 mm voor rekening komt van de staart. Volgens deze zelfde auteur schijnt deze soort weinig frequent voor te komen.

De determinatiesleutel voor de onderfamilie Dipsadinae zoals voorgesteld door Chippaux (1987, pag. 67) blijft juist, op voorwaarde dat *Dipsas copei* erbij gerekend wordt. Aan de andere kant impliceert de aanwezigheid van een nieuwe soort dat de determinatiesleutel van de verschillende soorten in het genus *Dipsas*, zoals Chippaux (1987, pag. 71) die gegeven heeft, verouderd is. Ik stel, op basis van dit laatste, de in dit artikel vermelde sleutel voor:

■ CONCLUSIE

De ontdekking van *Dipsas copei* in Frans-Guyana is bijzonder interessant. Op dit moment is haar aanwezig-

heid in Suriname nog niet genoemd (Abuys, 1983), hoewel dit land 'waarschijnlijk de "type locality" zou kunnen zijn'. (Günther, 1872). Haar verspreidingsgebied omvat Midden-Venezuela, Guyana, waarschijnlijk Suriname (Peters en Orejas-Miranda, 1986) en Frans-Guyana. Bij gebrek aan aanvullende gegevens over de aanwezigheid van *Dipsas copei* in Frans-Guyana, stel ik voor haar verspreiding voor het moment te beperken tot West-Guyana.

Het is aannemelijk, dat een uitbreiding van het verspreidingsgebied van de soorten meer naar het noorden in de richting van Frans-Guyana zich de komende jaren zal gaan aftekenen. Recente onderzoeken geven mij een flinke steun bij deze hypothese. Deze zouden de aanwezigheid van bijvoorbeeld *Atractus elaps* (Günther, 1858), *Atractus insipidus* Roze, 1961, *Atractus trinileatus* Wagler, 1828 en van *Ninia atrata* (Hallowell, 1845) in dit gebied kunnen bevestigen.

■ LITERATUUR

Een volledig overzicht van de literatuur volgt in het laatste artikel.

Vertaald uit het Frans door Marcel van der Voort die dank verschuldigd is aan zijn collega drs. Anne-Marie Jansen-Nouwens voor haar hulp.

DETERMINATIESLEUTEL VOOR DE *DIPSAS*-SOORTEN IN GUYANA:

- 1: 15 rijen dorsalen 2
13 rijen dorsalen 3
- 2: afwezige loreale schub; 191 tot 196 ventralen, 89 tot 100 subcaudalen;
kleur bestaat uit een afwisseling van vlekken;
donkere dorsalen op een grijze achtergrond *Dipsas variegata*
loreale schub aanwezig en van het oog gescheiden door een preoculair;
meer dan 205 ventralen *Dipsas copei*
- 3: loreale schub aanwezig *Dipsas catesbyi*
loreale schub afwezig 4
- 4: meer dan 13 sublabialen waarvan twee paren de keelgroef
van de mentale schub scheiden *Dipsas indica*
minder dan 13 sublabialen waarvan een enkel paar de keelgroef
van de mentale schub scheidt *Dipsas pavonina*